

УДК 330.338

Дадак О.О., к.е.н., старший викладач, Дудяк Р.П., к.е.н, доцент ©
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій ім.С.З.Гжицького
Львівський національний аграрний університет

ІННОВАЦІЙНІ ІДЕЇ УДОСКОНАЛЕННЯ МОЛОКОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У статті розкриті проблеми та стан молочної галузі України, запропоновані та обґрунтовані шляхи вирішення таких важливих проблем цієї галузі, як перетворення її у великотоварне виробництво і забезпечення високої якості молочної сировини. Проведено аналіз розвитку молочної промисловості та можливості для подальшого розвитку на сучасному етапі ринкової економіки як частини агропромислового комплексу.

Ключові слова: *світовий ринок, сільське господарство, молокопродуктовий підкомплекс, національна економіка, купівельна спроможність, агропромисловий комплекс, цінова ситуація, імпорт, експорт, споживчий потенціал, продовольча проблема, інноваційна ідея, конкурентоспроможна продукція, демографічні показники.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування економіки України недостатньо вирішеним питанням залишається пошук шляхів ефективного розвитку ринкового господарства з метою регулювання обсягів виробництва продукції та її збуту. Особливо відчутно ця проблема позначається на функціонуванні споживчого ринку молочної промисловості, рівень розвитку якого впливає на забезпеченість населення й соціально-економічний стан країни. Продукція молочного підкомплексу відіграє важливу роль у формуванні повноцінного раціону харчування, необхідного для нормальної життєдіяльності людини. Проблеми розвитку молочного підкомплексу виходять за межі економічних і стають питаннями соціальної та політичної стратегії, оскільки безпосередньо впливають на здоров'я нації. В сукупності продовольчих товарів важливе місце належить молочній промисловості. Діяльність молокопереробних підприємств має бути спрямована на виробництво продуктів, які користуються значним попитом у населення. Слід зазначити, що на структурні зміни в асортименті молочної продукції істотно впливає рівень доходів, вік, стать, місце проживання, національні традиції споживачів.

Сучасний стан молочного ринку характерний складною економічною ситуацією, зумовленою спадом поголів'я, спадом виробництва, зростанням цін, розвитком інфляції, порушенням економічних зв'язків, соціальною й економічною нестабільністю у країні. Стрімко знизився рівень життя широких верств населення через незабезпечення грошовими доходами громадян

необхідної кількості товарів і послуг, значно зросли ціни, зменшився обсяг споживання продуктів харчування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна увага дослідженню проблемних питань та пошуку шляхів їх вирішення щодо формування та розвитку ринку молока і молочної продукції приділялась у працях вітчизняних науковців та практиків: П.С. Березівського, В.М. Бондаренка, О.В. Лакішика, В.Я. Месель-Веселяка, Т.Л. Мостенської, М.Г. Павленка, П.Т. Саблука, О.В. Шкільова, О.М. Шпичака та ін.

Мета статті полягає у висвітленні основних тенденцій розвитку ринку молока та молокопродуктів України з варіантами можливих шляхів підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників з метою забезпечення населення країни високоякісними продуктами харчування.

Виклад основного матеріалу. Виробництво молока в Україні падає вже кілька років через скорочення поголів'я. Тільки за перші чотири місяці цього року воно скоротилося на 1,2%, до 2,62 млн голів порівняно з аналогічним періодом минулого року. А всього за останні десять років поголів'я зменшилося на 18,6%, що привело до падіння виробництва молока на 12,4%.

Як результат, Україна вже втратила чотири позиції у світовому рейтингу молокозаводів, перемістившись з 10-го на 14-е місце. За підсумками 2011 року Україна виробила 11,08 млн тонн молока. Для порівняння, в 1990 році в країні вироблялося удвічі більше - 22,5 млн тонн молока.

Запобігти падінню виробництва молока в Україні намагалися всі склади уряду останні 15 років.

У 1998 році в Україні була введена програма держпідтримки для виробників молока у вигляді дотації за рахунок повернення ПДВ від реалізації готової молочної продукції. Сільгосп підприємства отримували її щомісяця, а селяни - два рази на місяць через молокопереробні підприємства.

У 2010 році цей механізм вирішили змінити - після вступу в силу нового Податкового кодексу аграрії почали перераховувати ПДВ до спецфонду держбюджету. А в 2011 році кошти на компенсації за молоко і зовсім припинили виділяти (роком раніше дотації становили 970 млн грн).

Молоко та продукти його переробки є одним із найцінніших продуктів харчування, а молокопродуктовий сегмент посідає значне місце в національних економіках тих країн, де тваринництво виступає однією з основних галузей сільськогосподарського виробництва. Щодо України, то вона програє не тільки за кількісними показниками (поголів'я худоби, основні засоби, обслуговуючий персонал, виробництво молокозварювального молока), але й за якісними (технологі, кормова база, якість продукції тощо).

Ринок молока та молочних продуктів – складна економічна система, стан і можливості розвитку якої визначаються й охоплюють комплекс природно-кліматичних, організаційно-економічних, науково-технічних, соціальних і політичних умов функціонування продуктивних сил. До найважливіших умов формування ринку належать: платоспроможний попит населення; економічний потенціал агропромислового комплексу; рівень

вітчизняного виробництва сільськогосподарської продукції; рівень розвитку ринкової інфраструктури; міжрегіональний поділ праці; характер зовнішньо-економічних зв'язків; рівень захисту внутрішнього ринку тощо.

Споживання населенням молока та молочних продуктів в Україні загалом має негативну тенденцію. Зменшення споживання молока та молочних продуктів пояснюється катастрофічним спадом платоспроможності населення, зростанням цін на молоко і молочну продукцію, скороченням обсягів виробництва молока та продуктів його переробки.

Низький платоспроможний попит населення зменшує якість ринку молока й молочних продуктів, сприяє поширенню натуральних, а не грошових відносин, гальмує виробництво молока. З розвитком ринкових відносин відбудуться суттєві зміни у структурі формування ресурсів молока і молокопродуктів та регіональних ринків, що зумовить певні зміни спеціалізації й кооперації виробництва та переробки продукції цього виду в окремих регіонах, а відтак – вирівняє рівень споживання до рекомендованих норм. Рівень виробництва молока і молокопродуктів на одну особу є дещо вищий, ніж споживання. Спад показника споживання молока й молокопродуктів відбувається через зменшення валового виробництва молока, спад товарних запасів на кінець року, збільшення витрат на зберігання, зменшення обсягів промислової переробки молока, катастрофічний спад платоспроможності населення. Як наслідок – низька рентабельність і висока собівартість молочної продукції, проблеми з реалізацією готової продукції.

Причиною спаду поголів'я у тваринництві є різке зменшення державної підтримки галузі. Відсутня дотація за реалізований високоваговий молодняк ВРХ. Спостерігається низький рівень закупівельних цін на с/г продукцію, в т.ч. на продукцію тваринництва. Основними проблемами, які гальмують розвиток аграрного сектору на сьогоднішній день є:

- обмежені обсяги державних фінансових ресурсів, що спрямовуються на підтримку сільськогосподарського виробництва;
- низькі закупівельні ціни на продукцію тваринництва, відсутня дотація за реалізований високоваговий молодняк ВРХ.

Необхідно створити належні умови для постійного нарощування виробництва сирого молока та його перероблення на молочні продукти на основі освоєння сучасних досягнень науки і передового досвіду в молочному секторі світової економіки.

В останні роки, незважаючи на досить складне економічне становище АПК, інноваційні процеси в молокопродуктовому сегменті почали поступово активізуватися і це знайшло відображення в покращенні виробничих, економічних і соціальних показників. Однак впровадження технологічних, організаційних, маркетингових, логістичних та інших інновацій, а також сучасних систем управління не набуло необхідних темпів і масштабів.

Низька якість і продуктивність вітчизняного молокопереробного устаткування не дозволяла підприємствам комплексно переробляти молоко та своєчасно оновлювати і розширювати асортимент молочної продукції. У цьому

зв'язку активізація інноваційних процесів у молочному скотарстві буде базуватись на виведенні, розведенні та передачі у виробництво нових, більш продуктивних порід тварин, механізованих й автоматизованих систем утримання худоби, збалансованих раціонів її годівлі, використання сучасних технологій і апаратів з видоювання молока, прогресивних біотехнологічних методів і процесів, спрямованих на покращення якості й безпечності кінцевої продукції. З цією метою проводяться наукові дослідження зі створення нових чи поліпшення споживчих характеристик вироблюваної молочної продукції, вдосконалюються технології її виробництва із залученням зарубіжних розробок та світового передового досвіду, а також відбувається впровадження інтеграційних моделей ведення молокопродуктового бізнесу, що базуються на дотриманні економічних інтересів виробників сирого молока і переробників.

Якість молока є найважливішим чинником подальшого виробництва високоякісної молочної продукції. Чим вищою є якість молока і чим швидше буде здійснено його переробку, тим якіснішою буде товарна молочна продукція. Зрозуміло, що конкурентоспроможність виробленої молочної продукції залежить в першу чергу від якості сировини.

Якість молока і продуктів його переробки характеризується різними параметрами, одні з яких піддаються виміру, інші – ні, але в цілому характеризують властивості споживчі, смакові чи естетичні.

Найбільш значущими проблемами, які гальмують розвиток інноваційної діяльності в молочному скотарстві, є:

- слабка науково-дослідницька база, непідготовленість підприємств до освоєння новітніх розробок, дефіцит інформації про нові технології і ринки збуту;
- дефіцит власних коштів та високі економічні ризики і тривалі терміни окупності інноваційних проектів;
- низька платоспроможність більшості агровиробників;
- неможливість впровадити інноваційні розробки в застарілу матеріально-технічну базу;
- обмежені можливості колективного скотарства внаслідок приватизації земель;
- відособленість молоковиробників від підприємств, які випускають науково-технічну продукцію, і від провайдерів, які здійснюють її реалізацію;
- відсутність прозорого ринку інноваційних розробок, а також суттєве відставання молочної галузі з освоєнням інновацій.

Висновки. Проблеми забезпечення населення високоякісною та екологічно чистою продукцією харчування потребує застосування нових підходів до впровадження екологічно безпечних технологій її виробництва, переробки та реалізації продуктів сільського господарства. Основними причинами кризового стану сировинно-виробничої сфери молокопродуктового підкомплексу АПК є: занедбаний стан кормовиробництва; відсутність зацікавленості товаровиробників у виробництві молока через низькі реалізаційні ціни; відсутність молочної спеціалізації у скотарстві; застаріле

технічне обладнання та масове пограбування і розорення тваринницьких приміщень, які потребують ґрунтового капітального ремонту; погіршення генетичних якостей худоби внаслідок вибуття тварин з високими генетичним потенціалом; відсутність належного обліку продуктивності та походження тварин; низький технічний стан обладнання на переробних підприємствах та відсутність коштів для організації відповідної заготівельної мережі.

Першочергове завдання держави полягає у створенні законодавчої бази, яка б забезпечувала умови для ефективної діяльності молокопереробних підприємств, створення конкурентного середовища у галузі та захист споживачів від неякісної молочної продукції.

Література

1. Васильчак С.В. Формування ринку молока в Європейському союзі: уроки для України // Економіка АПК.– 2005.– №5. – С. 139–143.
2. Захарін С.В. Інвестиційні та ресурсні проблеми молочної промисловості // Економіка АПК.– 2005.– №4. – С. 76–81.
3. Ільчук М.М. Економічні напрямки ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу України: Рекомендації. – К., 2004. – 84 с.
4. Канцевич С.І. Державний механізм регулювання ринку молока // Економіка АПК.–2008.– №9. – С. 133–138.
5. Лакішник О.В. Стан і перспективи експорту молока та молокопродуктів // Економіка АПК.– 2008.– №5. – С. 136–141.
6. Моргун О.В. Напрями розвитку молочної галузі та молокопереробної промисловості // Економіка АПК.– 2009.– №7. – С. 62–69.
7. Мостенська Т.Л. Економічний механізм функціонування молочної промисловості України: Монографія. – К.: УДУХТ, 2001. – 328 с.
8. Пархомиць М.К. Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 346 с.
9. Саблук П.Т. Чи будуть молочні ріки України повноводними? // Агроперспектива.– 2007.– №1. – С. 36–38.
10. Якубчак О.М. Вимоги до молока, що використовується для виробництва сирів // Продукты & Ингредиенты.– 2008.– №10. – С. 41–48.

Summary

Dadak O.O.

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhyskij

The article exposed the problem and the state dairy industry in Ukraine, and offered reasonable solutions to these important problems of the industry, as its transformation into krupnotovarnogo production and maintenance of high quality raw milk. The analysis of the dairy industry and opportunities for further development at the present stage of market economy as part of agriculture.

Рецензент – д.е.н., професор Васильчак С.В.